

Information literacy - koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych

Wprowadzenie

Tradycyjne szkolenia biblioteczne są zastępowane przez szkolenia użytkowników informacji. Wiąże się to z nowymi nośnikami i ilością produkowanej informacji. Ostatnio dużą "karierę" robi koncepcja *information literacy*, która najogólniej rzecz ujmując oznacza **wiedzę o tym jak znaleźć informację, jak ją ocenić i efektywnie wykorzystać**. Przedstawione dalej definicje dowiodą, że oznacza to szerszy zakres umiejętności, których zdobywanie oferują obecnie biblioteki w Polsce. Poza tym kształcenie takich umiejętności nie jest problem samych bibliotekarzy. Zagadnienie to porusza wiele dokumentów rządowych, a *information literacy* uznawana jest za jedną z kluczowych umiejętności XXI wieku, choć bibliotekarzy raczej nie wymienia się jako współodpowiedzialnych za jej osiąganie. *Information literacy* jest też ważne dla gospodarki. Stowarzyszenie Bibliotek Akademickich i Naukowych w USA (*Association of College and Research Libraries ACRL*) w raporcie z 1998 r. podkreśla, że słabo wyszkoleni w tym zakresie pracownicy obniżają produktywność firmy i jakość produktów, co powoduje wymierne straty materialne. Dbłość o zatrudnianie osób będących *information literate* czyli potrafiących korzystać z informacji i ciągle dokształcać się w tym zakresie, ma znaczenie dla firmy pragnącej osiągnąć sukces [5]. *Information literacy* dotyczy więc zarówno studiowania, pracy zawodowej, jak i życia codziennego. Jest podstawą kształcenia przez całe życie, wspólną dla wszystkich dyscyplin, środowisk kształcenia i na wszystkich poziomach edukacji [4].

Powszechne kształcenie w zakresie *information literacy* jest w interesie różnych środowisk, ale bibliotekarze mają tu szczególną rolę do odegrania. Wiąże się to z pełnioną od lat funkcją edukacyjną i doskonałą wiedzą o źródłach informacji oraz przekonaniem o potrzebie kształcenia jej użytkowników. Wielka entuzjastka i znawczyni koncepcji *information literacy* P. S. Breivik zachęca do podjęcia wyzwania i włączenia się w ogólnouczelniany proces kształcenia w tych umiejętności i umocnienia w nim roli biblioteki. Nie czekając aż zostaniemy zaproszeni do współpracy powinniśmy wg P. S. Breivik:

- dobrze zrozumieć koncepcję i opracować własny plan jej wdrażania;
- rozmawiać o tym w środowisku akademickim i szukać sprzymierzeńców wśród nauczycieli akademickich;
- likwidować bariery i propagować ideę;
- prezentować własne sukcesy i podkreślać korzyści płynące z umiejętnego korzystania z informacji [10].

Celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia koncepcji *information literacy* w teorii i praktyce. Materiał opracowano na podstawie publikacji głównie z USA, Australii i Wielkiej Brytanii, gdzie idea się zrodziła i najczęściej dokonano. Ze względu na obszerny zakres zagadnienia, większość problemów zaprezentowano w odniesieniu do szkolnictwa wyższego. Termin *information literacy* będzie w tekście używany w oryginale (lub w skrócie IL) albo jako **umiejętności informacyjne**, co zostanie dalej uzasadnione.

Definicje i terminologia

Information literacy nie ma powszechnie uzgodnionej wspólnej definicji. Od lat 70. ub. wieku zarówno organizacje, jak i autorzy wielu publikacji, dokonywali prób opisywania IL. Znane z literatury definicje najczęściej określają ten termin jako zestaw umiejętności związanych ze zdobywaniem informacji, począwszy od rozpoznania potrzeb informacyjnych, aż do właściwego jej wykorzystania. Jedną z powszechnie akceptowanych oraz adaptowanych do późniejszych określeń IL jest definicja Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich ALA (*American Library Association*), która wymieniona została poniżej jako pierwsza spośród przedstawionego wyboru definicji:

- 1989 r. ALA - *information literacy* jest zespołem umiejętności niezbędnych do rozpoznania kiedy informacja jest potrzebna oraz zlokalizowania, oceny i efektywnego wykorzystania potrzebnej informacji. Ludzie tak wykształceni (*information literate people*) uczą się jak się uczyć, ponieważ znają organizację wiedzy, wiedzą jak znaleźć informacje i jak ją wykorzystać w taki sposób, aby

inni mogli też z niej się uczyć. Są ludźmi kształcącymi się przez całe życie, ponieważ zawsze potrafią znaleźć potrzebną informację, dla każdego zadania lub podjęcia decyzji [2].

- 1992 r., C. S. Doyle – osoba posiadająca umiejętności korzystania z informacji: ma świadomość, że odpowiednia i kompletna informacja jest podstawą inteligentnego podejmowania decyzji; rozpoznaje potrzeby informacyjne; formułuje pytania oparte na potrzebach informacyjnych; identyfikuje potencjalne źródła informacji; buduje efektywne strategie wyszukiwawcze; uzyskuje źródła informacji, zarówno komputerowe i pozostałe; ocenia informacje; porządkuje je w celu praktycznego zastosowania; włącza nowe informacje w istniejący zasób wiedzy; wykorzystuje informacje w krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów [15]. Deficja C. S. Doyle stała się podstawą później wypracowywanych standardów międzynarodowych oraz wielu modeli kształcenia w zakresie IL.
- 2000 r., stowarzyszenie ACRL – rozwija powyższe koncepcje i daje podstawę do opracowania standardów kształcenia w zakresie *information literacy* stwierdzając, że osoba wykształcona w zakresie IL potrafi: określić zakres potrzebnej informacji, efektywnie uzyskać potrzebne informacje, krytycznie ocenić informacje i jej źródła, włączyć wybrane informacje do podstaw swojej wiedzy, efektywnie wykorzystywać informacje do osiągnięcia określonego celu, zrozumieć ekonomiczne, prawne i społeczne problemy związane z wykorzystaniem informacji oraz pozyskiwać i wykorzystywać informacje w sposób etyczny i zgodny z prawem. [4]
- 2003 r., B. Johnston i S. Weber - *information literacy* jest przyjęciem odpowiednich zachowań informacyjnych w celu uzyskania, poprzez jakiegokolwiek kanał lub medium, informacji dopasowanej do potrzeb, prowadząc do mądrego i etycznego jej wykorzystania w społeczeństwie [18].
- 2003 r. UNESCO w tzw. Deklaracji Praskiej - *information literacy* obejmuje wiedzę o własnych potrzebach informacyjnych oraz umiejętności identyfikowania, lokalizowania, oceny, organizowania i efektywnego tworzenia, wykorzystywania i przekazywania informacji w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji. Jest to podstawowy warunek efektywnego uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym i jest elementem podstawowego prawa człowieka do uczenia się przez całe życie [29].
- 2004 r., CILIP *Chartered Institute of Library and Information Professionals* (Wielka Brytania) - *information literacy* jest wiedzą o tym, kiedy i dlaczego potrzebna jest informacja, gdzie ją znaleźć i jak ją ocenić, wykorzystać i zaprezentować zgodnie z etyką. Z definicji tej wynikają różne umiejętności niezbędne do zrozumienia: potrzeb informacyjnych, dostępnych źródeł, sposobów szukania informacji, potrzeby oceny rezultatów wyszukiwania, metod opracowania lub etycznego i odpowiedzialnego wykorzystania rezultatów, metod prezentowania lub rozpowszechniania wniosków oraz zarządzania nowo utworzoną informacją. CILIP szczegółowo opisuje te umiejętności [13].

Wiele dokumentów lokalnych, rządowych i międzynarodowych wykorzystuje w/w ujęcia *information literacy* do określania nimi podobnych koncepcji. Przykładem jest termin „umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych” (*information and communications technology ICT literacy*), który wywodzi się od *information technology (IT) literacy*. Niektórzy używają *ICT literacy* jako synonimu IL. Ale najczęściej jako wykorzystanie technologii cyfrowej i narzędzi sieciowych do IL. Podobnie definiowany jest termin *digital literacy*, używany w odniesieniu do umiejętności czytania i rozumienia tekstów multimedialnych i hipertekstu [7]. W ostatnich latach pojawił się też termin *media literacy* – kompetencje medialne – określany jako szereg umiejętności zdobywania, analizowania, oceny i tworzenia komunikatów w różnych formach.

Definicje i określenia *information literacy* można wg A. K. Boekhorsta trzy grupy [9]:

- koncepcja ICT: IL odnosi się do kompetencji wykorzystania ICT do wyszukiwania i rozpowszechniania informacji;
- koncepcja źródeł informacji: IL odnosi się do kompetencji wyszukiwania i wykorzystania informacji samodzielnie lub przy pomocy pośredników;
- koncepcja przetwarzania informacji: IL odnosi się do procesu rozpoznania potrzeb informacyjnych, wyszukiwania, oceny, wykorzystania i rozpowszechniania informacji w celu zdobywania wiedzy, podejmowania decyzji i dla własnego rozwoju i poszerzania zasobu wiedzy. Ta koncepcja zawiera w sobie dwie powyższe.

Warto wspomnieć o jeszcze jednej koncepcji - *information literacy* jako samodzielnej dyscypliny naukowej. Autorami jej są B. Johnston i S. Webber [18], którzy proponują, aby przedmiotem badań IL były: modele *information literacy*, modele zachowań informacyjnych, (różne podejścia do wyszukiwania, przeglądania, komunikacji interpersonalnej itd.), charakterystyka i typy źródeł informacji, formułowanie strategii wyszukiwawczej i wyszukiwanie informacji, ekonomika informacji

(problemy własności, cenzura, publikowanie, etyka) oraz krytyczne myślenie, również w odniesieniu do źródeł i usług informacyjnych.

W literaturze przedmiotu używa się również wielu innych terminów pokrewnych [zob. tab. 1] w odniesieniu do koncepcji *information literacy*. Warto podkreślenia są *information skills* i *IT skills*, które często zamiennie z IL stosowane są w Wielkiej Brytanii. Obecnie sporo inicjatyw i programów opartych na koncepcji IL używa terminu *ICT literacy*. Nadal też pozostają w użyciu terminy *user education* i *library instruction* czyli po prostu szkolenia biblioteczne, nawet w odniesieniu do szkoleń realizowanych zgodnie z modelami IL. Obszerną dyskusję na ten temat przedstawiają D. Bawden [7] i S. Virkus [30]. Kolejnym problemem, który należy poruszyć przy okazji rozważań terminologicznych, jest brak ustalonej terminologii w języku polskim. W tab. 1 wymieniono polskie odpowiedniki *information literacy* spotykane w publikacjach i na listach dyskusyjnych. Autorka niniejszego artykułu użyła w 1998 r. terminu „umiejętności korzystania z informacji” [14]. Jednak obecnie proponuje bardziej zwięzłą i silniej wypuklającą szeroki zakres IL formę – **umiejętności informacyjne**. Takiego tłumaczenia użyła też B. Niedźwiedzka [21].

Polskie odpowiedniki w literaturze przedmiotu i listach dyskusyjnych	umiejętność korzystania z informacji, umiejętności posługiwania się informacją, umiejętność wyszukiwania informacji w różnych źródłach i mediach, jej selekcji, krytycznej oceny oraz przetwarzania jej na własny użytek, biegłość w użytkowaniu informacji, umiejętności informacyjne, kompetencje informacyjne, edukacja informacyjna, sprawność informacyjna, sprawne korzystanie z informacji, świadomość informacyjna, alfabetyzm informacyjny
Angielskie synonimy i terminy pokrewne	information skills, information literacy skills, information literacy competencies, information competence, information competence skills, information problem solving, information fluency, information handling, information empowerment, information technology (IT) skills, information and communication technology (ICT) skills, ICT literacy, user education, library instructions, bibliographic instructions, instruction in information skills, digital literacy, network literacy, media literacy, infoliteracy

Tab. 1 Synonimy i terminy pokrewne do *information literacy* w języku polskim i angielskim

Modele i standardy

Modele i standardy są opracowywane do bardziej precyzyjnego przedstawiania istoty *information literacy*. Określają szczegółowo jakie umiejętności wchodzi w zakres IL oraz jak oceniać osiągnięcie tych umiejętności i poziom zdobytej wiedzy. Służą też do tworzenia i oceny programów kształcenia oraz doskonalenia zawodowego osób prowadzących zajęcia z IL. Omówione poniżej standardy i modele zostały stworzone głównie przez organizacje lub osoby związane z bibliotekarstwem, często we współpracy z organizacjami i ekspertami z sektora edukacji. W USA nad koncepcją IL pracowały stowarzyszenia: Bibliotek Szkolnych z USA (AASL *American Association of School Librarians* oraz Bibliotek Akademickich i Naukowych ACRL (sekcja ALA), w Australii – Instytut IL Australii i Nowej Zelandii (ANZIL *Australian and New Zealand Institute for Information Literacy*) i Rada Bibliotekarzy Uniwersytetów (CAUL *Council of Australian University Librarians*), w Wielkiej Brytanii - Stowarzyszenie Bibliotek Narodowych i Akademickich (SCONUL *Society of College, National and University Libraries*). Wszystkie modele i standardy są adresowane dla szerszego kręgu odbiorców niż tylko biblioteki. Wiele z nich wraz z omówionymi wyżej definicjami jest cytowanych w dokumentach programowych z różnych sektorów. Jednak szczególne znaczenie mają dla sektora edukacji, gdzie są adaptowane do potrzeb szkoleń na różnych poziomach. Najczęściej cytowane i wdrażane są następujące modele i standardy (wymienione chronologicznie):

- Big6 Skills - (M. B. Eisenberg i R. E. Berkowitz, 1990)
- Seven Faces of Information Literacy (Ch. Bruce, 1997)
- Information Literacy Standards for Student Learning (AASL i AECT, 1998)
- Seven Pillars of Information Literacy (SCONUL, 1999)
- Information Literacy Competency Standards for Higher Education (ACRL, 2000)
- Australian and New Zealand Information Literacy Framework, II wyd. (ANZIL i CAUL, 2004)

Model Big6 Skills [16], jest programem nauczania *information literacy*, modelem rozwiązywania problemów informacyjnych oraz zestawem umiejętności niezbędnych do sprawnego i skutecznego wypełniania potrzeb informacyjnych. Model może być stosowany w szkole/uczelni, w życiu prywatnym

i w pracy - we wszystkich dziedzinach i na wszystkich etapach edukacji. Big6 obejmuje sześć etapów i każdy z nich dzieli się na kolejne dwa [16]:

1. Zdefiniowanie zadania: 1.1 Określenie problemu informacyjnego; 1.2 Określenie potrzeb informacyjnych w celu wypełnienia zadania / rozwiązania problemu;
2. Strategie wyszukiwania informacji: 2.1 Rozważenie wszystkich możliwych źródeł informacji; 2.2 Wybór najwłaściwszego źródła;
3. Lokalizacja i dostęp: 3.1 Lokalizacja źródła; 3.2 Wyszukanie informacji ze źródeł;
4. Wykorzystanie informacji: 4.1 Praca ze źródłem (czytanie, słuchanie, oglądanie, dotykane); 4.2 Uzyskanie odpowiednich informacji;
5. Synteza: 5.1 Uporządkowanie informacji z różnych źródeł; 5.2 Prezentowanie informacji;
6. Ocena: 6.1 Ocena całego procesu (sprawność); 6.2 Ocena nowo wytworzonej informacji (skuteczność).

Big6 Skills jest jedną z najpowszechniej używanych metod nauczania umiejętności informacyjnych. Stosują ją szeroko bibliotekarze szkolni na świecie, również we współpracy z nauczycielami, w realizacji programów kształcenia różnych przedmiotów. Model ten jest również wymieniany jako dobry przykład w wielu dokumentach międzynarodowych i rządowych [8, 28].

W opracowywaniu standardów w zakresie *information literacy* prekursorem jest Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Szkolnych AASL, które opublikowało zbiór dziewięciu standardów i dwudziestu dziewięciu wskaźników, w trzech kategoriach [1]:

1. Umiejętności informacyjne – uczeń zdobywa informacje w sposób sprawny i skuteczny, krytycznie i kompetentnie ocenia informacje, wykorzystuje informacje w sposób dokładny i twórczy.
2. Samodzielne uczenie się - uczeń potrafi korzystać z informacji wg w/w standardów oraz zdobywa informacje związane z osobistymi zainteresowaniami, docenia literaturę i inne twórcze zapisy informacji, dąży do największej wprawy w wyszukiwaniu informacji i wytwarzaniu wiedzy.
3. Odpowiedzialność społeczna – uczeń jako aktywny członek społeczności szkolnej i społeczeństwa, potrafi korzystać z informacji oraz docenia znaczenie informacji dla demokratycznego społeczeństwa, zachowuje się etycznie w odniesieniu do informacji i technologii informacyjnych i efektywnie współuczestniczy w generowaniu nowych informacji.

Relacyjny model IL „Siedem aspektów *information literacy*” został opracowany przez Ch. Bruce w wyniku badania doświadczeń nauczycieli akademickich w zakresie *information literacy* [12]. Sformułowano siedem różnych kategorii (aspektów) postrzegania i korzystania z informacji, pomiędzy którymi zachodzi wiele współzależności. Wychowanie umiejętności informacyjnych wg tego modelu wymaga świadomości, że ludzie mają indywidualne doświadczenia w wykorzystaniu informacji. Model nie służy więc do przyporządkowywania ludzi do poszczególnych kategorii, ale pozwala zastanowić się nad własnym podejściem do IL, rozumieć podejścia innych i podnosić własny poziom umiejętności informacyjnych. Ch. Bruce wymienia następujące kategorie („oblicza informacji”) modelu:

1. Technologie informacyjne. IL jako wykorzystanie IT do wyszukiwania informacji i komunikacji.
2. Źródła informacji. IL jako wyszukiwanie informacji zawartej w różnych rodzajach źródeł.
3. Przetwarzanie informacji. IL jako przeprowadzanie procesu.
4. Zarządzanie informacją. IL jako kontrolowana informacja.
5. Tworzenie wiedzy. IL jako rozwijanie własnej wiedzy w nowych polach zainteresowań.
6. Poszerzanie wiedzy. IL jako wykorzystanie wiedzy i własnych poglądów w celu uzyskania nowych opinii.
7. Mądrość. IL jako mądre wykorzystanie informacji, z korzyścią dla innych.

W modelu SCONUL „Siedem filarów *information literacy*”, powszechnie wykorzystywanym w angielskich szkołach i uczelniach, określono zestaw umiejętności informacyjnych [26]:

1. rozpoznanie potrzeb informacyjnych;
  2. rozpoznanie sposobów zaspokojenia potrzeb informacyjnych;
  3. tworzenie strategii wyszukiwania informacji;
  4. lokalizowanie i dostęp do informacji;
  5. porównanie i ocena informacji uzyskanej z różnych źródeł;
  6. organizowanie, zastosowanie i prezentowanie informacji innym, zgodnie z określoną sytuacją;
  7. synteza i tworzenie nowych zasobów wiedzy na podstawie istniejącej informacji.
- Model SCONUL pokazuje na wykresie [26] powtarzający się proces, dzięki któremu użytkownicy informacji rozwijają swoje kompetencje, od podstawowych do zaawansowanych, poprzez ćwiczenie wszystkich siedmiu umiejętności.

Amerykańskie standardy zatwierdzone przez ACRL i poparte przez stowarzyszenia szkolnictwa wyższego określają pięć kluczowych umiejętności korzystania z informacji [zob. tab. 2] oraz dwadzieścia dwa wskaźniki i oczekiwane rezultaty kształcenia. Np. dla standardu „student uzyskuje potrzebne informacje w sposób efektywny i sprawny” określono m.in. wskaźnik „student tworzy i stosuje w praktyce skuteczną strategię wyszukiwawczą” i dla niego takie m.in. rezultaty: „określa słowa kluczowe, synonimy i terminy pokrewne dla potrzebnej informacji”, „wybiera odpowiednie terminy z kontrolowanych słowników odpowiednich dla danej dyscypliny lub źródła informacji”, „tworzy strategię wyszukiwawczą z użyciem odpowiednich komend” [4]. Standardy służą jako wskazówki do opracowywania programów kształcenia IL, ale przede wszystkim pomagają oceniać jakość kształcenia studentów w zakresie IL, niezależnie od poszczególnych dyscyplin wiedzy. Są przydatne zarówno dla nauczycieli akademickich, jak i bibliotekarzy oraz wszystkich zainteresowanych wdrażaniem IL. Uniwersalny charakter standardów ACRL jest podstawą do ich wykorzystania w promocji i wspierania inicjatyw IL w różnych krajach. Tłumaczy się je na inne języki (niemiecki, hiszpański, grecki, fiński) oraz adaptuje do krajowych zestawów umiejętności informacyjnych czy dokumentów programowych [27].

Standardy australijskie powstały na podstawie amerykańskich. Różnią się jednak grupą odbiorców i są bardziej uniwersalne. Adresowane są wprawdzie do szkół wyższych i instytucji kształcenia dorosłych, ale mają szersze zastosowanie ponieważ mówią o *information literate person*, a nie tylko *information literate student*. Australijskich standardów jest sześć i dziewiętnaście rezultatów kształcenia popartych konkretnymi przykładami [zob. tab. 2]. W większości są identyczne albo bardzo zbliżone do standardów ACRL.

ACRL – student „biegły” w <i>information literacy</i>	ANZIL – osoba „biegła” w <i>information literacy</i>
1. określa istotę i zakres potrzebnej informacji	1. rozpoznaje potrzeby informacyjne i określa istotę i zakres potrzebnej informacji
2. uzyskuje potrzebne informacje w sposób efektywny i sprawny	2. znajduje potrzebne informacje sprawnie i efektywnie
3. krytycznie ocenia informacje i jej źródła oraz włącza wyselekcjonowane informacje do swego zasobu wiedzy i systemu wartości	3. krytycznie ocenia informacje i proces jej poszukiwania
4. efektywnie wykorzystuje informacje do osiągnięcia określonego celu, zarówno indywidualnie jak i w grupie	4. zarządza zgromadzoną i nowo wygenerowaną informacją
5. rozumie ekonomiczne, prawne i społeczne problemy związane z wykorzystaniem informacji oraz zdobywa i wykorzystuje informacje etycznie i zgodnie z prawem	5. wykorzystuje zdobyte i przetworzone informacje do tworzenia nowych koncepcji lub wiedzy
	6. wykorzystuje informacje ze zrozumieniem i uznaniem kulturowych, etycznych, ekonomicznych, prawnych i społecznych problemów związanych z jej stosowaniem

Tab. 2 Amerykańskie (ACRL) i australijskie (ANZIL) standardy IL dla szkolnictwa wyższego

Organizacje, projekty i inicjatywy – międzynarodowe i regionalne

Zainteresowanie koncepcją *information literacy* jest na ogromne w środowisku bibliotekarzy na całym świecie. Analizując jednak inne niż bibliotekarskie dokumenty programowe i istotne deklaracje, często znajdujemy np. w opisach najważniejszych umiejętności XXI w., fragmenty odnoszące się do tego co przez nas jest definowane jako *information literacy*. W dokumencie OECD na temat edukacji w erze cyfrowej mówi się o umiejętnościach wyszukiwania i interpretacji informacji [22]. Światowy szczyt *Twenty-first Century Literacy Summit*, który odbył się w 2002 r. w Berlinie, sponsorowały Fundacje AOL Time Warner i Bertelsmanna. W rezultacie spotkania przygotowano „białą księgę” *21st Century Literacy in a convergent Media World* [8], w której określono podstawowe umiejętności XXI w.: znajomość nowych technologii, umiejętności informacyjne, medialna inwencja twórcza oraz kompetencje społeczne i odpowiedzialność. O konieczności kształcenia umiejętności informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na wszystkich poziomach edukacji była mowa podczas I fazy Światowego Szczytu Społeczeństwa Informacyjnego (<http://www.itu.int/wsisis/>) zorganizowanego przez ONZ przy współpracy m.in. IFLA, w 2003 r. w Genewie.

UNESCO włączyło się również w działania na rzecz *information literacy*. Wspólnie z *US National Commission on Libraries and Information Science* i *National Forum on Information Literacy* zorganizowało spotkanie ekspertów IL „*Information Literacy Meeting of Experts*”, które odbyło się w

Pradze w 2003 r. Uczestnicy z 23 krajów z 7 kontynentów podpisali Deklarację Praską [29] zawierającą podstawowe zasady IL. Zawarto w nich cytowaną wcześniej definicję IL oraz stwierdzenia o znaczeniu tworzenia społeczeństwa informacyjnego, konieczności opracowywania programów rządowych propagujących IL nie tylko w szkolnictwie i roli IL w redukowaniu różnic pomiędzy krajami i ludźmi.

Zainteresowanie koncepcją *information literacy* w środowisku bibliotekarzy na poziomie światowym i regionalnym ma odbicie w liczbie organizacji i grup roboczych, realizowanych wspólnych projektów, organizowanych konferencji i warsztatów oraz list dyskusyjnych. Poniżej przedstawione zostaną najważniejsze organizacje i inicjatywy. Adresy witryn internetowych podanych przykładów oraz wielu innych znaleźć można w „*Information literacy – linki*” [<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/linki.php>].

IFLA powołała w 1990 r. „okrągły stół ds. kształcenia użytkowników” (*Round Table on User Education*), który w 2002 r. przekształcono w Sekcję ds. *Information Literacy*. Misją sekcji jest rozwijanie i wspieranie współpracy międzynarodowej w zakresie IL we wszystkich typach bibliotek. Na corocznych konferencjach IFLA wygłaszanych jest wiele ważnych referatów dotyczących IL., z których większość jest dostępna w sieci. Np. na konferencji w Berlinie w 2003 r. zaproponowano wdrożenie międzynarodowego certyfikatu IL, na wzór Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych ECDL. Jednym z obecnych działań Sekcji jest opracowanie międzynarodowych wskazówek na temat *information literacy*, zawierających również propozycję standardów kompetencji informacyjnych.

W rezultacie spotkania ekspertów IL w Pradze w 2003 r., powstał Międzynarodowy Sojusz *Information Literacy* (IAIL *International Alliance for Information Literacy*), którego celem jest rozpowszechnianie informacji i wiedzy z IL we wszystkich regionach świata oraz ułatwianie ludziom efektywnego uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym poprzez kształcenia ustawiczne. Członkowie założyciele IAIL to: ANZIL, European Network on Information Literacy (EnIL), National Forum on Information Literacy (USA), NORDINFOLit (kraje skandynawskie). Pozostali organizacje: Information Science Today (Indie), Networking Alliance for Voluntary Actions (Indie), Russian Reading Association - Pskov Department (Rosja), SCONUL (Wielka Brytania).

Narodowe Forum Information Literacy (NFIL *National Forum on Information Literacy*) powołano w 1989 r. w USA jako organizację krajową, jednak członkowie mają wielkie zasługi przy formułowaniu dokumentów, które są ważne w skali światowej, m.in. materiałów ALA dotyczących *information literacy* [5]. Forum skupia ponad 90 organizacji, nie tylko bibliotekarskich, z USA i innych krajów. Mówiąc o inicjatywach na skalę światową warto też wspomnieć o utworzeniu w 2004 r. *Information Literacy Group* przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Bibliotek Uczelni Technicznych IATUL. Głównym polem zainteresowań będzie IL dla nauk ścisłych i technicznych oraz współpraca w tym zakresie z innymi organizacjami.

W 2003 r. powstała Europejska Sieć Information Literacy (EnIL *The European network for Information Literacy*) zrzeszająca badaczy aktywnie działających w dziedzinie IL w krajach UE. Celami sieci są: określenie wspólnego programu badawczego, prowadzenie badań i gromadzenie porównywalnych danych, promocja i współpraca w zakresie IL w UE oraz wymiana doświadczeń.

Dobrym przykładem przedsięwzięć na skalę regionalną jest NORDINFOLit Group działającą pod auspicjami NORDINFO (*Nordic Council of Scientific Information*), zajmującą się *information literacy* w krajach skandynawskich oraz dwa ważne projekty: EDUCATE i DEDICATE. Projekt EDUCATE doprowadził do stworzenia dwóch modułów kursów online z IL dla siedmiu dziedzin „Into Info” <http://educate.lib.chalmers.se/>. Mogą one być wykorzystywane przez bibliotekarzy i specjalistów informacji na kursach *information literacy*. W ramach DEDICATE opracowano kursy zdalnego nauczania IL dla bibliotekarzy i nauczycieli akademickich. Kursy były testowane w pięciu miejscach Europy, m.in. Polsce [17].

Formy i treści kształcenia w szkolnictwie wyższym

Edukacja w zakresie umiejętności informacyjnych wymaga włączenia koncepcji IL do programów kształcenia w szkołach i uczelniach [2], jak również do innych form szkoleń, aby była stałym i ważnym elementem uczenia się przez całe życie. Powinno to się odbywać w sposób mniej lub bardziej formalny. Idealny model zakłada, że dodatkowo na podstawie jasno określonej polityki państwa, ministerstwa i w misjach szkół/uczelni. Biblioteki akademickie odegrały ważną rolę w rozwoju

kształcenia *information literacy*, które wywodzi się z tradycyjnych szkoleń bibliotecznych, niezależnych od programów kształcenia na poszczególnych kierunkach. Niekiedy zajęcia te przybierają postać formalnych kursów. Obecnie panuje tendencja do włączania treści *information literacy* do programów przedmiotów kierunkowych, co wymaga ścisłej współpracy bibliotekarzy z nauczycielami akademickimi. W dyskusjach na ten temat wśród bibliotekarzy przeważa opinia, że szkolenia IL powinny być zintegrowane z jakimś przedmiotem oraz zaprojektowane wspólnie przez nauczycieli i bibliotekarzy [10, 11, 16, 27]. Takie ujęcie jest zgodne z wykorzystaniem metod aktywnego nauczania, np. z metodą rozwiązywania problemów, gdzie studenci sami zbierają i analizują potrzebne informacje.

Na podstawie przeglądu form kształcenia IL dostępnych w sieci (np. witryn uniwersytetów czy *Model Programs* <http://www.philau.edu/infolit/modelprograms.htm>), literatury oraz podziału przedstawionego przez Ch. Bruce [11], można wyodrębnić następujące modele programów *information literacy* w szkolnictwie wyższym:

- autonomiczne zajęcia/kursy/przedmioty niezależne od treści programowych na danym kierunku, prowadzone przez bibliotekarzy;
- zintegrowane z określonym przedmiotem - kursy opracowane i prowadzone we współpracy bibliotekarzy i nauczycieli;
- IL z nastawieniem na treści programowe na danym kierunku, włączane do programu zajęć - prowadzone we współpracy bibliotekarzy i nauczycieli, opracowane przy udziale osób odpowiedzialnych za programy akademickie.

Oczywiście jest to podział bardzo ogólny. W praktyce może występować wiele wariantów poszczególnych form.

Zajęcia autonomiczne są często formalnymi kursami/szkoleniami (obowiązkowymi lub nie), w formie tradycyjnej lub zdalnej. Niekiedy uwzględniają treści przedmiotów na danym kierunku i oferują np. ćwiczenia przy pomocy źródeł informacji odpowiednich dla określonej dziedziny. Jako dobre przykłady można wymienić:

- MOSAIC - Open University, Walton Hall, Wielka Brytania <http://www.open.ac.uk/mosaic/index.cfm>
- Trinity Western University, Kanada <http://www.acts.twu.ca/lbr/commsyll.htm>
- University of Lethbridge, Kanadzie <http://classes.uleth.ca/200203/lbcs2000a/read.html>
- Vrije Universiteit Brussel i University of Antwerp, Belgia <http://www.vub.ac.be/BIBLIO/nieuwenhuysen/courses/index.html>

Model integrowania *information literacy* z konkretnymi przedmiotami przedstawiła M. A. Jankowska w swoim artykule w niniejszym numerze EBIB. Innym dobrym przykładem jest oferta biblioteki Uniwersytetu w Louisville (<http://www.louisville.edu/infoliteracy/>), która została zaprojektowana dla różnych przedmiotów. Wykładowcy "zamawiają" zajęcia poprzez specjalny formularz dostępny online. Ze strony WWW dostępne są materiały szkoleniowe, testy i wiele przydatnych linków.

Technologie WWW umożliwiły bibliotekom opracowywanie i wdrażanie przewodników czy interaktywnych kursów dostępnych zdalnie, w każdym miejscu i czasie. Kursy te mogą zastępować bądź uzupełniać szkolenia prowadzone metodą tradycyjną. Są przydatne zarówno studentom, bibliotekarzom, jak i nauczycielom, którzy mogą je wykorzystać na swoich zajęciach. Oto kilka ciekawych przykładów z różnych krajów:

- TILT Texas Information Literacy Tutorial, USA <http://tilt.lib.utsystem.edu/>
- Teaching Library - University of California, USA <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/>
- California State University Information Competence Project, USA <http://www.lib.calpoly.edu/infocomp/modules/index.html>
- InfoGate - University of South Australia <http://www.library.unisa.edu.au/infogate/>
- RDN Resource Discovery Network, Wielka Brytania (zestaw wirtualnych samouczków, pogrupowanych wg dyscyplin, dla studentów, nauczycieli i naukowców) <http://www.vts.rdn.ac.uk/>
- InfoSkills - Bournemouth University, Wielka Brytania <http://www.bournemouth.ac.uk/infoskills/index.html>
- OLAS - Information Literacy Online, Waterford Institute of Technology Libraries, Irlandia <http://www.wit.ie/library/olas/>
- CALIS Computer-Assisted Learning for Information Searching, Szwajcaria http://www.hesge.ch/heg/prestations_recherche/projets_recherche/CSV/calis/demo.html
- Der schlaue Det, Ein Library-skills-online-tutorial, Niemcy <http://det.informationskompetenz.net/>

- Delft-Special, Delft University of Technology, Holandia
<http://www.library.tudelft.nl/delftspecial/index.html>
- INFOLIT - Cape Higher Education Consortium, Afryka Południowa <http://www.lib.uct.ac.za/infolit/>

Zawartość treściowa zajęć tradycyjnych i kursów sieciowych jest zróżnicowana w zależności od formy i czasu trwania. Większość z nich daje podstawy do odpowiedzi na pytanie "gdzie i jak szukać informacji oraz jak ją ocenić i wykorzystać?". Niektóre ograniczają się do informacji w WWW. Większość jednak na wstępie daje dokładne instrukcje "jak zadawać pytania", poczynając od wyjaśniania jak ważny jest początkowy etap polegający na sformułowaniu potrzeb informacyjnych (określenie terminów wyszukiwawczych). Spotyka się szczegółowe wyjaśnienia dotyczące typów dokumentów, kryteriów oceny informacji, sposobów cytowania materiałów źródłowych, problemów praw autorskich i wiele innych. Prezentowane treści są zwykle ilustrowane ciekawymi przykładami. Kursy są często zaopatrzone w ćwiczenia, testy i quizy. Natomiast z opisów zajęć formalnych, trwających najczęściej jeden semestr, można się zorientować jakie prace i projekty wykonują studenci na zaliczenie przedmiotu. Treści kursów online i tradycyjnych zajęć oparte są w dużej mierze na standardach ACRL i australijskich oraz modelach, głównie SCONUL, które przedstawiono wyżej bardzo ogólnie. Dogłębna ich lektura daje szczegółowe wskazówki do konstruowania programu zajęć. Stowarzyszenie ACRL poza opracowaniem standardów opublikowało model kursu information literacy dla bibliotek akademickich [3]. Wiele przydatnych materiałów na temat treści kształcenia umiejętności informacyjnych można znaleźć w „Information literacy – linki” [<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/linki.php>]. Szczególnie godna polecenia wydaje się baza PRIMO <http://cooley.colgate.edu/dbs/acrlprimo/showrec.html>, za pomocą której można dotrzeć do kursów online wg kategorii, np. strategie wyszukiwawcze, wyszukiwanie w Internecie, bazy danych, OPAC.

Realizacja koncepcji information literacy w szkolnictwie wyższym na świecie

Przedstawienie rozwiązań edukacyjnych w zakresie *information literacy* w wybranych chociażby krajach, przoduujących w tej dziedzinie, jest materiałem na odrębny artykuł. W niniejszym numerze EBIB zamieszczono materiały o ciekawych przykładach w Wielkiej Brytanii i USA. Sytuacje w tych i innych krajach przedstawiają szczegółowo S. Virkus [30], H. B. Rader [24] i Ch. Bruce [11]. W bardzo obszernej literaturze dotyczącej krajowych realizacji koncepcji information literacy, autorzy analizują dokumenty rządowe i ministerialne w tym zakresie. Z ich analizy wynika, że jest wprowadzanie sporo inicjatyw rządowych, ale duży nacisk kładzie się w nich na infrastrukturę informatyczno-komunikacyjną i raczej umiejętności z nią związane niż umiejętności informacyjne. Poza tym zwraca się uwagę, że nawet jeśli dokumenty wspominają o IL, to brak szczegółowych wskazówek, kto ma to realizować. Przykłady inicjatyw międzynarodowych przedstawiono powyżej. Wybrane inicjatywy rządowe na rzecz wykorzystania ICT w edukacji zebrano na stronie http://www.pldg.pl/p/pl/ms/gov_ini?BL=1. W wymienionym tam dokumencie Departamentu Edukacji USA [28], jednym z pięciu celów edukacji informatycznej jest założenie, że wszyscy uczniowie/studenci będą posiadali umiejętności informatyczne i informacyjne. Dalej mówi się o standardach IL, a jako jeden z modeli kształcenia cytuje Big6 Skills. Praktyczne zainteresowanie koncepcją *information literacy* jest dużo większe w środowisku bibliotekarzy. Najdobitniej świadczą o tym indywidualne i wspólne projekty, badania oraz konkretne rozwiązania. Te najbardziej zaawansowane prowadzone są w ścisłej współpracy z wydziałami uczelni. Koncepcja IL ma wprowadzić swe źródła w USA, ale jest z powodzeniem realizowana w wielu krajach, na wszystkich kontynentach. Krajowe stowarzyszenia bibliotekarskie adaptują standardy (głównie ACRL) do własnych potrzeb. W oparciu o nie czy inne modele realizuje się programy kształcenia umiejętności informacyjnych w poszczególnych krajach.

Dokumenty i doświadczenia krajowe

Zagadnienie kształcenia *information literacy* pojawia się w polskich dokumentach rządu i ministerstw bardzo sporadycznie, zazwyczaj w kontekście informatyzacji i telekomunikacji. Terminologia też ciągle nie jest ustalona. Mówi się o "edukacji informatycznej", "edukacji informatycznej i medialnej". W wielu publikacjach analizowano już zawartość jednego z kluczowych dokumentów e-Polska, w którym nie poruszano interesującego nas problemu. Z innych inicjatyw i dokumentów warto zwrócić uwagę na następujące:

- Do zakresu działania Departamentu Społeczeństwa Informacyjnego Ministerstwa Nauki i Informatyzacji należy m.in. prowadzenie spraw dotyczących edukacji informacyjnej, ale w prowadzonych obecnie pracach nie znaleziono nic odpowiadającego temu zakresowi.

- W raporcie MENiS z 2002 r. na temat edukacji informatycznej, w tym działań na rzecz edukacji dla społeczeństwa informacyjnego do 2010 r., mówi się bardzo ogólnie o wyposażeniu szkół w komputery, dostępie do Internetu i przygotowaniu nauczycieli [19]. Stwierdza się, że problem jest „z sensownym wykorzystaniem lawiny informacji, która jest osiągalna w sieci Internet”, ale nie podano rozwiązania tego problemu.
- W "Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników" znajdujemy zapis, który mówi, że nauczyciele twarzą uczniom warunki do nabywania takich m.in. "poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi". prowadzenie spraw dotyczących edukacji informacyjnej" [25].
- W „Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010” czytamy: „Edukacja stała się fundamentem rozwoju współczesnego świata - gospodarki opartej na wiedzy oraz społeczeństwa uczącego się [...]. Era społeczeństwa przemysłowego ustępuje erze społeczeństwa informacyjnego, co oznacza przejście od treningu i zapamiętywania informacji do rozwijania zdolności samodzielnego uczenia się, wyszukiwania i selekcjonowania informacji, a także posługiwania się nowymi technikami informacyjnymi i komunikacyjnymi. [...] Z tych megatrendów społecznych wynikają określone zadania edukacyjne na wszystkich poziomach i formach” [20]. Z dalszej lektury „Strategii...” nie dowiadujemy się jakie to zadania, zwłaszcza te w zakresie samodzielnego uczenia się. Określone tu jednak potrzeby społeczeństwa informacyjnego są zaspakajane przez kształcenie *information literacy*.
- W rozporządzeniu MENiS z 2002 r. [23] w sprawie określenia standardów nauczania dla poszczególnych kierunków studiów poszukiwano zagadnień związanych z kształceniem umiejętności informacyjnych (nie informatycznych!) spośród 69 kierunków. I tylko na archeologii w części „Sylwetka absolwenta” określono, że studenci „... Powinni także charakteryzować się sprawnością aktywnego poszukiwania i interpretowania informacji, umiejętnością przyswajania wiedzy w oparciu o tradycyjne metody i nośniki informatyczne, jak i przekazniki informatyczne oraz przede wszystkim analizę wszelkich przekazów wizualnych”. W programie tego kierunku znajdujemy przedmiot „Techniki zdobywania i przetwarzania informacji”.
- W 2003 roku przy MENiS powołano Radę do spraw Edukacji Informatycznej i Medialnej, która pracuje nad „Standardami edukacji informatycznej i medialnej”.

Z jednej strony to niewiele i brak określonej polityki edukacyjnej w zakresie umiejętności informacyjnych, szeroko rozumianych, nie tylko jako obsługa PC i Word'a. Z drugiej strony są podstawy do wdrażania kształcenia IL. Podobną sytuację sygnalizują bibliotekarze z innych krajów europejskich, gdzie "bliźniacze" dokumenty e-... wywodzące się z e-Europe mówią raczej o *ICT literacy*, a nie *information literacy*. To jednak nie oznacza, że w tamtych krajach nic się nie dzieje w tym zakresie, wręcz przeciwnie. Umiejętne wykorzystanie dokumentów programowych rządów i organizacji międzynarodowych pozwala na realizację i finansowanie wielu przedsięwzięć w skali krajowej czy regionalnej.

We wszystkich polskich bibliotekach uczelnianych prowadzone są jakiekolwiek formy kształcenia użytkowników: przysposobienia biblioteczne, zajęcia z informacji naukowej dla dyplomantów i pracowników, niekiedy formalnie ujęte w programach akademickich. Najczęściej biblioteki same występują z ofertą szkoleń i prowadzą je we własnym zakresie i we własnych lokalach. Forma zajęć też jest różna - od prezentacji oferty biblioteki do wykładów połączonych z warsztatami [14]. Zaczynają się pojawiać elektroniczne "przysposobienia biblioteczne" dostępne na stronach WWW. Nie wiemy jakie jest prawdziwe zainteresowanie szkoleniami ze strony użytkowników i nauczycieli akademickich w skali kraju. B. Niedźwiedzka przebadala akademie medyczne pod tym kątem kształcenia w zakresie IL i stwierdza, że poziom i czas trwania zajęć są bardzo zróżnicowane, w programach studiów pojawiają się coraz częściej kursy informacji naukowej, ale panuje dowolność jeśli chodzi o wymiar godzin, umiejscowienie w programie oraz zawartość. Warto byłoby takie badania rozszerzyć na inne typy uczelni. Na pewno znane są przypadki ciekawej współpracy bibliotekarzy z nauczycielami akademickimi, choć nikły napływ artykułów na ten temat do niniejszego numeru EBIB sugeruje co innego. Tego jednak nie wiemy. Autorka sama prowadzi zajęcia na dwóch wydziałach swojej uczelni, w nowoczesnym ujęciu wg własnej koncepcji i jest przekonana, że to nie jest odosobniony przypadek.

Partnerstwo i rola bibliotekarzy

Większość autorów publikacji zagranicznych podkreśla ogromne znaczenie współpracy bibliotekarzy i nauczycieli w kształceniu umiejętności informacyjnych. Ch. Bruce stwierdza wręcz, że nauczanie

information literacy jest niemożliwe bez partnerstwa. Studenci/uczniowie, specjaliści informacji, informatycy, autorzy programów kształcenia, organizacje i nauczyciele muszą być świadomi znaczenia *information literacy* i współpracować. Strategiczne partnerstwo na wszystkich poziomach edukacji to opracowywanie polityki i programów edukacyjnych, doskonalenie zawodowe pracowników i kształcenie wspierane przez kierownictwo sektora edukacji. Najważniejsze z tego są partnerskie związki pomiędzy nauczycielami, specjalistami informacji i studentami/uczniami, od szkół podstawowych do studiów doktoranckich [11].

Biblioteki zresztą wiele już robią w zakresie IL, co wynika z pełnionej od dawna funkcji edukacyjnej. Zaczynają dostrzegać różnice pomiędzy szeroko rozumianym kształceniem umiejętności informacyjnych, a tradycyjnym szkoleniem bibliotecznym. Zdają sobie też sprawę z tego jak istotna jest integracja IL z programami kształcenia w i współpraca z nauczycielami. Nie zawsze oczywiście udaje się przełamywać bariery. Wielu autorów przyznaje, że bibliotekarze ciągle nie są uznawani przez nauczycieli za partnerów. Współpraca nie ma charakteru powszechnego i często odbywa się na zasadzie indywidualnych "umów" pomiędzy bibliotekarzem i nauczycielem. Zgodnie jednak z przesłaniem P. S. Breivik cytowanym na wstępie, nie można czekać, ale trzeba działać. Jaka jest zatem rola bibliotekarzy? Można tu wymienić najważniejsze zadania w tym zakresie:

1. Promocja IL przez bibliotekarzy - w uczelniach, bibliotekach i na zewnątrz. Zdając sobie sprawę, że wiele z tego co robimy nie dociera do szerszych kręgów, ACRL opracowało materiały do propagowania IL i szukania zwolenników działań bibliotekarzy *Advocate for IL*
<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/professactivity/advocate/advocateil.htm>
2. Szkolenie bibliotekarzy w zakresie metod nauczania.
3. Szkolenia bibliotekarzy i nauczycieli akademickich jako nauczających IL - prezentacje i metody wykorzystania źródeł informacji.
4. Adaptacja lub opracowanie standardów (rola stowarzyszeń bibliotekarskich!) we współpracy z komisjami akredytacyjnymi.
5. Formowanie partnerstwa pomiędzy bibliotekarzami i nauczycielami w celu opracowywaniu programów, zdobywaniu środków finansowych na specjalne zadania, włączania IL do kształcenia w ramach danej dyscypliny oraz współpracy w prowadzeniu zajęć.

Bibliografia:

1. American Association of School Librarians. Information Literacy Standards for Student Learning [on-line]. 1998 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf
2. American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report [on-line]. 1989 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>
3. Association of College and Research Libraries. Objectives for Information Literacy Instruction: A Model Statement for Academic Librarians [on-line]. 2001. [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/objectivesinformation.htm>
4. Association of College and Research Libraries. Information Literacy Competency Standards for Higher Education [on-line]. 2000 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>
5. Association of College and Research Libraries. A Progress Report on Information Literacy: An Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report [on-line]. 1998 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/progressreport.htm>
6. Australian and New Zealand Information Literacy Framework. 2nd ed. Adelaide, Australian and New Zealand Institute for Information Literacy ANZIL. Revised version of CAUL's Information Literacy Standards published in 2001 [on-line]. 2004 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf>
7. Bawden, D. Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation*, 2001, 57(2), 218-259.
8. Bertelsmann Foundation, AOL Time Warner Foundation. 21st Century Literacy Summit: White paper "21st Century Literacy in a Convergent Media World." Berlin [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bertelsmann-stiftung.de/medien/pdf/White_Paper_deutsch.pdf
9. Boekhorst, A.K. Becoming information literate in the Netherlands. *Library Review*, 2003, 52(7), s. 298-309
10. Breivik, P. S. Information Literacy For The Skeptical Library Director. W: IATUL Conference Queensland University of Technology, Brisbane, Australia [on-line] 2000 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.iatul.org/conference/proceedings/vol10/papers/breivik_full.html
11. Bruce, C.S. Information Literacy as a Catalyst for Educational Change: A Background Paper. White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National

- Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ncdis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf>.
12. Bruce, Ch. The seven faces of information literacy. Adelaide: Auslib Press. 1997.
  13. CILIP Information literacy: definition [on-line]. 2004 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cilip.org.uk/professionalguidance/informationliteracy/definition/>
  14. Derfert-Wolf L. Szkolenie użytkowników akademickiej biblioteki elektronicznej. W: W: Świat biblioteki elektronicznej w klasycznej bibliotece naukowej. Materiały konferencyjne Poznań, 19-20 marca 1998, pod red. Haliny Ganińskiej. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 1998 s. 188-202.
  15. Doyle, C.S. Outcome Measures For Information Literacy Within The National Education Goals Of 1990. Final Report To National Forum On Information Literacy. Summary Of Findings. 1992. ERIC Digest. Cyt. za: Information Literacy in an Information Society. ERIC Digest [on-line]. 1994 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ericdigests.org/1995-1/information.htm>
  16. Eisenberg, M. B. A Big6 Skills Overview [on-line]. 2001 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.big6.com/showarticle.php?id=16>
  17. Fjällbrant, N. Information literacy for scientists and engineers: experiences of EDUCATE and DEDICATE. Program, 2000, 34(3), 257-268
  18. Johnston, B., Webber, S. Information Literacy in Higher Education: a review and case study. Studies in Higher Education, 2003, 28 (3): 335-352.
  19. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu. Edukacja informatyczna 2002 [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.men.waw.pl/oswiata/ed_infor/ed-inf-02.zip
  20. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010 [on-line]. 2003 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.men.waw.pl/szk-wyz/strategia/strategia_rozwoju.php
  21. Niedźwiedzka B. Biblioteki edukują lekarzy. *Forum Akademickie* [on-line]. 2004 nr 6 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.forumakad.pl/archiwum/2004/06/16-za-biblioteki_edukuja_lekarzy.htm
  22. OECD Learning to bridge the digital divide. [on-line]. 2000. [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oecd.org/publications/e-book/9600081e.pdf>
  23. Rada Główna Szkolnictwa Wyższego. Standardy Nauczania Dla Kierunków Studiów [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.menis.gov.pl/szk-wyz/strategia/standardy.php>
  24. Rader, H. B. Information literacy - an emerging global priority. (White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ncdis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/rader-fullpaper.pdf>
  25. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół [on-line]. 2002 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.menis.gov.pl/prawo/rozp_155/rozp_155.php
  26. SCONUL Information Skills in Higher Education: A SCONUL Position Paper [on-line]. 1999 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sconul.ac.uk/activities/inf_lit/papers/Seven_pillars.html.
  27. Snavely, L. Information Literacy Standards for Higher Education: an international perspective. W: 67th IFLA Council and General Conference, Boston [on-line]. 2001 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/073-126e.pdf>
  28. US Department Of Education. E-Learning. Putting a World-Class Education at the Fingertips of All Children. The National Educational Technology Plan [on-line]. 2000 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ed.gov/about/offices/list/os/technology/reports/e-learning.pdf>
  29. US National Commission on Library and Information Science. The Prague Declaration: Towards An Information Literate Society [on-line]. 2003 [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ncdis.gov/libinter/infolitconf&meet/post-infolitconf&meet/PragueDeclaration.pdf>
  30. Virkus, S. Information literacy in Europe: a literature review. *Information Research* [on-line]. 2003, 8(4) [dostęp 10 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html>